

**ОБЛАСНА УНІВЕРСАЛЬНА НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ІМ. О. ОЛЬЖИЧА**

**Житомирської обласної ради**

**Науково-методичний відділ**



**ГЕРОЇКО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ**

**ЯК ФАКТОР КОНСОЛІДАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА**



Методичні поради  
бібліотечним працівникам  
області

Житомир, 2015

## **Героїко-патріотичне виховання як фактор консолідації українського суспільства**

*«Не думайте, що Ваша країна може зробити для Вас,  
думайте, що Ви можете зробити для Вашої країни»  
Джон Кеннеді*

Державотворчі процеси, що відбуваються в незалежній Україні протягом останніх років, зумовлюють необхідність вирішення проблем виховання національно-свідомих громадян, справжніх патріотів, відданих Вітчизні, готових до захисту рідного народу та рідної країни.

Стрижнем системи виховання стала національна ідея, яка відіграє роль консолідуючого фактора у становленні молодого покоління, формування у нього активної громадянської позиції, відповідальності за себе, народ, країну.

Патріотичне виховання – процес цілеспрямованого, систематичного, організованого та планомірного впливу на свідомість, поведінку молодих людей щодо формування почуття любові до Батьківщини шляхом виховання високих громадянських, моральних, психологічних, професійних, фізичних якостей, необхідних для реалізації інтелектуального та творчого потенціалу особистості в інтересах всебічного розвитку суспільства, забезпечення безумовної готовності до захисту Вітчизни.

Патріотичне виховання є складовою частиною загального виховного процесу та являє собою систематичну, цілеспрямовану діяльність органів державної влади, установ освіти та культури, громадських організацій щодо формування у громадян високої патріотичної свідомості, почуття любові до України, готовності до виконання громадянських, конституційних обов'язків.

Воно включає у себе соціальні, цільові, функціональні, організаційні та інші аспекти, охоплює своїм впливом усі покоління, пронизує усі сторони життя: соціальну, економічну, політичну, духовну, правову, педагогічну.

Метою патріотичного виховання є становлення громадянина – патріота України, готового самовіддано будувати її як суверенну, незалежну, демократичну, правову, соціальну державу; забезпечувати її національну безпеку; знати свої

права та обов'язки, цивілізовано відстоювати їх; сприяти єднанню українського народу, громадянському миру і злагоді в суспільстві.

Зусилля бібліотекарів сучасної бібліотеки повинні бути спрямовані на утвердження в державі патріотизму, посилення моральної складової в загальній системі формування національної гідності, готовності відстоювати інтереси держави, поглиблення знань про державну символіку і т.п.

Працівники бібліотек повинні сприяти залученню населення до участі у громадських ініціативах, громадських акціях, як-то: благодійна допомога, волонтерство.

Для бібліотечних працівників є доступним на даний момент у першу чергу:

- Розуміння того, що основна і найважливіша лінія фронту зараз пролягає в інформаційному просторі;
- Розуміння того, що основною зброєю у сучасній інформаційній війні є слово і засоби комунікацій;
- Розуміння того, що в даний момент відбувається радикальна поляризація і поділ громадян на три основні категорії:
  1. латентні або явні прихильники пупінізації і розколу України.
  2. ті, хто ще не визначився, на чиєму вони боці, або «і нашим, і нашим».
  3. Ті, хто не на словах, а на ділі – патріоти і прихильники незалежної та неподільної України.
- Поглиблення контролю за усім, що відбувається під час різноманітних масових заходів у бібліотеці;
- Недопускання будь-яких проявів сепаратистської публічної публікації, або загарбницьких проросійських настроїв під час проведення масових заходів;
- Виявлення явних і латентних прихильників проросійської і загарбницької позиції;
- Проведення різноманітними доступними методами роз'яснювальної роботи серед тих людей, які є явними чи латентними прихильниками загарбницьких, сепаратистських і проросійських настроїв;

- Переведення в категорію союзників і патріотів України усіх тих, хто в даний момент до кінця не визначився – на чийй стороні барикад він особисто;
- Під час проведення різноманітних заходів і концертів зміщення акцентів на суттєве збільшення кількості україномовних концертних номерів та літературних творів у контексті магістральної концепції **«Українське – краще, глибше, змістовніше і цікавіше за російське»**;
- Під час проведення різноманітних масових заходів більшу увагу надавати україномовним виданням, які підвищують український патріотизм, мораль, національний український дух, систему українських цінностей тощо.

Успіхи у здійсненні завдань патріотичного виховання залежать від кожного бібліотечного працівника, адже бібліотекарі – в якійсь мірі вихователі, порадики, вчителі, що працюють з молоддю, з юними характерами, які ще формуються. І для цього у нас є невичерпне джерело знань – це книги, періодичні видання та доступ до мережі Інтернет, що допомагають багатоаспектно, найдосконаліше і різнобічно розкрити цю тему. Бібліотеки, як накопичувачі історичної пам'яті, мають виступати провідниками між поколіннями, передаючи знання і традиції за допомогою заходів.

Масштабність патріотичного виховання в значній мірі забезпечується міцними зв'язками з військкоматами, спілками ветеранів, штабами цивільної оборони, радами ветеранів, музеями, центрами соціальних служб для молоді, відділами освіти, місцевими адміністраціями. Необхідно спільно долучатися до відзначення таких свят як:

- ❖ День пам'яті Героїв Крут (29 січня);
- ❖ День вшанування учасників бойових дій на території інших держав (15 лютого);
- ❖ День пам'яті та примирення(8 травня);
- ❖ День перемоги над нацизмом у Другій світовій війні (9 травня)
- ❖ День Героїв України (23 травня);
- ❖ День скорботи і вшанування пам'яті жертв війни в Україні (22 червня);
- ❖ День партизанської слави (22 вересня);

- ❖ День захисника Вітчизни (14 жовтня);
- ❖ День українського козацтва (14 жовтня);
- ❖ День Гідності та Свободи (21 листопада);
- ❖ День Збройних сил України (6 грудня).

Патріотичному вихованню молоді слід приділяти надзвичайну увагу: показувати велич української нації, її історію, необхідність дотримання заповітів батьків, забезпечення розвитку української мови та літератури на території України. Дуже важливим є висвітлення негативних наслідків війни на регіональному, національному і міжнародному рівнях.

Кожна історична доба народжує своїх героїв, і нинішня – не виключення. Події на сході увійшли в кожен дім, не залишили байдужими нікого. Питання щодо героїзації осіб, що віддали життя за Україну, та вшанування їх пам'яті звучить повсюдно.

Цього року відзначення державних і знаменних дат особливе, адже проходить воно фактично в умовах війни. Тут більш важливим і вагомим є патріотичний аспект в роботі бібліотек.

З 2014 року Україна відзначає День Перемоги під Європейським символом – червоний мак. Цей символ – вияв поваги до тих, хто знищив нацизм. Знаємо, що маки зацвітають там, де пролилася кров. Мак – це пам'ять про скорботу, кривавий слід від кулі. Наслідки війни проявилися у трагічних жертвах кривавих боїв, падінні рівня життя населення, загрозі державності України. І для збереження цілісності та незалежності України і розгорталася Революція Гідності, де постраждали тисячу українських громадян, загинули сотні кращих синів нашої держави. В новітню історію України вписана важлива й неймовірно яскрава сторінка. Багато наших земляків-військовослужбовців беруть участь в АТО на сході України. Для всіх нас вони вже стали героями.

Сьогодні бібліотеки мають надавати не тільки корисні послуги, але й стати своєрідним центром «психологічного розвантаження», «аптекою для душі». Бібліотекарі повинні намагатися лікувати постраждалі душі книгою, відволікати від суворой буденності.

З цим, організовувати різноманітні акції з метою створення сувенірів, іграшок, малюнків, які слугуватимуть свого роду оберегом для військовослужбовців нашої армії та тих, хто лікується у військових госпіталях; збирати літературу на основі добровільних пожертв та передавати її українським воїнам. Акції можуть носити різноманітні назви як-то: **«Оберіг захисника України»**, **«Бібліотечка для захисника»**, **«Побажай Україні щастя»**, **«Бібліотека українського воїна»**, **«Маки пам'яті»**. В бібліотеках варто оформити альбоми, тематичні полички газетних та журнальних статей, присвячених подіям, які відбувалися на Майдані, та подіям, які нині відбуваються в зоні АТО.

Складний процес героїко-патріотичного виховання слід здійснювати за допомогою різноманітних форм роботи, вибір яких залежатиме від змісту та завдань виховної роботи, вікових особливостей.

Основними формами такого виховання мають бути:

- інформаційно-масові (дискусії, диспути, конференції, інтелектуальні аукціони, вікторини, вечори, подорожі до джерел рідної культури, історії держави і права);
- діяльнісно-практичні (екскурсії, свята, огляди-конкурси);
- інтегровані (клуби, гуртки);
- діалогічні (бесіди, між рольові спілкування);
- індивідуальні (творчі завдання, доручення, індивідуальна робота);
- наочні (музейні кімнати, виставки творчості, тематичні виставки та стенди тощо).

Пріоритетну роль у патріотичному вихованні мають відігравати активні форми, що стимулюють творчість, ініціативу, самостійне та критичне мислення і базуються на принципі багатосторонньої взаємодії.

За допомогою різноманітних форм і методів роботи працівники бібліотек мають впливати на патріотичне виховання. Серед них можуть бути використані такі як

- ❖ «громадянські форуми» – це зважені діалоги і пошуки відповідей на питання соціальної тематики;
- ❖ ярмарки солідарності, що організуються з метою продажу «товарів», зроблених читачами. Виручені кошти надійдуть в певний фонд, який потребує допомоги;
- ❖ вахти пам'яті;
- ❖ заходи, що сприятимуть виробленню шанобливого ставлення до героїчного минулого своїх співвітчизників та індивідуальних героїчних вчинків;
- ❖ уроки видатних особистостей – де звернути увагу на біографії та діяльність героїв війни;
- ❖ тематичні вечори-портрети;
- ❖ вечори-зустрічі з цікавими людьми;
- ❖ уроки мужності;
- ❖ уроки пам'яті;
- ❖ історичні квести;
- ❖ відео-презентації і т.п.

Відомо, що вчасно доведене хороше друковане слово або запрошення на святковий вечір допомагає, в певній мірі, людині скоріше забути життєві негаразди, відновити моральні й психологічні сили. З цим, доцільно організувати бібліо-терапевтичні години, використавши спеціально відібрану для читання літературу. Самі цікаві факти, пов'язані з найвідомішими історичними місцями, подіями та людьми можна об'єднати в масовий захід – **«Караван історій»** та ін.

Впровадження в практику роботи інноваційних форм масових заходів і удосконалення методики їх проведення також допоможе у роботі з питань патріотичного виховання.

Дуже виважено працівники бібліотек мають підходити до організації візуального простору з питання патріотичного виховання. При цьому обов'язково звертати увагу на актуальність, оперативність, конкретне адресне спрямування. Зокрема, це можуть бути виставки-попередження, виставки фотографій, виставки

малюнків, виставки швидкого реагування, виставки-персоналії, виставки однієї книги, експрес- та віртуальні виставки, виставки вшанування, виставки мемуарних публікацій і т.п. Бажано, щоб вони супроводжувались інформаційними оглядами, подавались списки рекомендованої літератури та відповідних сайтів.

За допомогою масових заходів та наочності бібліотеки, як накопичувачі історичної пам'яті, мають виступати провідниками між поколіннями та намагатися повернути істинне значення таким словам як *«патріотизм»*, *«геройство»*, *«мужність»*, *«подвиг»*. Ці заходи мають виконати місію пам'яті та передачі інформації молоді про героїчне минуле нашого народу, на долю якого випала сама жорстока війна, акцентувати увагу про те, що Київський Майдан породив дивовижний феномен патріотизму та зрілості сучасної молоді.

Нещодавно вийшов Указ Президента України «Про заходи з відзначення у 2015 році 70-ї річниці Перемоги над нацизмом у Європі та 70-ї річниці завершення Другої світової війни» та Закону «Про увічнення перемоги над нацизмом у Другій світовій війні у 1939-1945 років». Україна розпочинає нову традицію святкування 8-го та 9-го травня у європейському дусі пам'яті та примирення. Символом відзначення Дня пам'яті та примирення і Дня перемоги є червоний мак, а гаслом – «1939-1945. Пам'ятаємо, перемагаємо».

При організації наочності та масових міроприємств працівники бібліотек мають акцентувати увагу присутніх на біографії та героїзмі окремих людей, вшануванні пам'яті тих, хто боровся з нацизмом. Варто наголошувати увагу на солідарності усіх Об'єднаних націй як окремих держав, так і бездержавних народів.

До 70-ої річниці Перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 років доцільно використати такі назви, як: **«Пам'ять про війну нам книга залишає»**, **«І на землю у травні яблунева впаде сивина»**, **«Народу подвиг вікопомний»**, **«Встеляйте квітами дороги бійцям, що мир несли в наш край»**, **«Стогнала земля від біди і тривоги»**, **«Роки війни – століття пам'яті»**, **«Мадонни війни! Ваші ліки святі!»**, **«Пісні, що прийшли з війною»**, **«У боях ми гинули, але не всі»**, **«Війна не прощається з нами»**, **«Подвиг, який увійшов у століття»**, **«Їх**



**імена стали символами мужності», «Живі загиблим зобов'язані вічно», «Мак як символ пам'яті України».**

23 травня - свято героїв минулого, сучасності та майбутнього, встановлене на честь українських воїнів – борців за волю України. Це день пам'яті українців, які присвятили своє життя служінню українській нації. В цей день ми також вшановуємо живих героїв України, ветеранів національно-визвольної боротьби, що чинили опір колонізації України. Всі вони є взірцем служіння українській нації для сучасної молоді, Цьому може бути присвячена експозиція **«Майдан у книгах»**; стенд-меморіал, присвячений загиблим в АТО **«Загинули за волю України»**; патріотичну годину **«АТО: Без Перемоги не повернемось»**; **«На своїй землі нас не здолати!»**; виставку-вшанування **«Хай буде вільна Україна на всі віки, на всі часи!»**; акцію миру **«Мужнім серцям від творчих сердець»**, **«Їх називають “совість часу”»**, **«Не зорі падають із неба, зірки ідуть у небеса»**, **«Війною поламане дитинство»**, **«Ваша жертва – безцінна»**, **«Героїв стежина – від батька до сина»**, **«Небесна сотня: герої, які змінили хід історії»**, **«Ще не вмерла і вмере твоя слава»**, **«Озброєні піснею, покликані маршем»**.

Двадцятип'ятиріччя виведення наших військ з Афганістану та вшанування учасників бойових дій на території інших держав можна висвітлити за такими темами: **«Афган триває: у спогадах, снах і думках»**, **«Афганістан – то біль і смуток, чиясь обірване життя»**, **«Покотилась у вічність тривожна афганська дорога»**, **«Афганська неоголошена: тоді і через 25 років»**, **«Пройти і не зламатись»**, **«Кариби. Косово. Афганістан... – це пам'ять наша, наша біль»**, **«Афганістан – афганських гір гірке відлуння»**, **«Поряд з нами живуть ветерани, що пройшли по дорогах війни»**. Ці теми розширять знання читачів та учасників масових заходів про історичні і трагічні події афганської війни, виховують повагу до її учасників, висвітлять життя солдатів на війні та після повернення з Афгану.

Майже вся середньовічна історія України – це історія її козацького лицарства – гаранта державного самоутвердження. Цю тему можна висвітлити через історичні постаті ватажків козацького руху України, як-то: **«Життя**

довжиною у вічність: гетьмани України», «Рідна земля моя, ти козацькою славою вкрита», «Запорізька Січ – оберіг волі українського народу», «Лине слава козацька з далечі віків», «За честь, за волю, за козацьку долю», «Щоб козацька слава повік не пропала», «У пошуках омріяної України», «Біля джерел козацької слави». Серед масових форм можна використати такі як козацьке свято, козацький турнір, історичний екскурс, козацький ринг, уроки мужності, козацьку експедицію і т.п.

До Дня пам'яті героїв Крут, вшанування пам'яті молодих героїв, які в боротьбі за волю і кращу долю України сплять у знаних і безіменних могилах, розкиданих по рідній і чужій землі, можна присвятити годину пам'яті **«Коли до зброї стають діти, народ цей не перемогти!»**, **«Мужність приречена на безсмертя»**, історико-патріотичний альманах **«Священна пам'ять в спадок нам дана»**, вечір історичної правди **«На кров'ю политім крутянським снігу в безсмертя вписалось геройське ім'я»**, героїко-патріотичне читання **«Ви стали прикладом усім, про вас нікому не забути»**, **«Вічну славу здобували Україні біля Крут»**, **«Від жаху застигли лани біля Крут»**, **«Лицарський подвиг юних українців»**, **«Крути – приклад для живих»**.

Героїко-патріотичне виховання повинно бути в центрі уваги центральних, міських та районних бібліотек як методичних центрів. Методичні кабінети, як інформаційні простори та одні зі складових системи підвищення кваліфікації, мають забезпечувати інформаційну підтримку міських бібліотек-філій та сільських книгозбірень. В СПК бажано включати майстер-класи, презентації кращих бібліотечних ідей, огляди-конкурси на кращі книжково-ілюстративні виставки, ситуаційні практикуми, засідання за круглим столом.

Працівники бібліотек області повинні продовжувати відстежувати події, що відбуваються нині в Україні, виховувати молодого громадянина-патріота незалежної України, здатного змолоду брати творчу участь у розбудові суверенної України, захисті та піднесенні міжнародного авторитету. Акцентувати увагу на тому, що той, хто захищає свою землю – завжди перемагає. Результатом патріотичного виховання має бути сформованість почуття патріотизму, яке означає

прояв особистістю любові до свого народу, поваги до українських традицій, усвідомлення спільності власної долі з долею Батьківщини, досконале володіння українською мовою.

Укладач

З.І. Димарчук

Редакція

Г.Й. Врублевська

Відповідальна за випуск

О.В. Костюченко